

J. Dekker, B. Levering, ed., *Het grote Dasberg-debat* (Amsterdam: Boom, 2000, 134 blz., f25,-, ISBN 90 5352 615 3).

Generaties PABO-studenten ontleenden er hun visie op de geschiedenis van het kind aan: Lea Dasbergs in 1975 verschenen *Grootbrengen door kleinhouden als historisch verschijnsel*. Het 'rode boekje', zoals het in de wandelgangen heette (en bepaald niet alleen vanwege de kleur van het kaft), sloeg ook bij ouders en andere praktijkopvoeders zozeer aan, dat het met zijn veertien herdrukken een van de zeldzame bestsellers uit de Nederlandstalige pedagogische historiografie werd. De kracht van het boek zat vooral in de combinatie van een gemakkelijk in het gehoor liggend geschiedverhaal en een aansprekende pedagogische boodschap. Tot circa 1750, aldus Dasberg in navolging van onder andere Ariès, was elk kind een 'volwassene in zakformaat'. Door de bemoeienis van pedagogen ontstond daarna gaandeweg een afgeschermd 'jeugdland'. Dit proces van infantilisering ('kleinhouden') leidde ertoe dat kinderen van de volwassen wereld gingen vervreemden, met als uiteindelijk gevolg dat jongeren in 1975 niet eens meer volwassen konden en wilden worden — een ongewenste ontwikkeling die gekeerd moest worden. Vijfjaar later liet Dasberg zien hoe dat kon. In *Pedagogie in de schaduw van het jaar 2000 of Hulde aan de hoop*, haar oratie als hoogleraar historische pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam, keerde ze zich tegen het doemdenken van haar tijd, waardoor jongeren verzonken in apathie dan wel vluchtten in drank, drugs of mystiek. Opvoeders moesten kinderen juist hoop bieden, hen voorhouden in de toekomst te geloven en er verantwoordelijkheid voor te nemen. Heldere normen en waarden waren daarbij onmisbaar. Een vergelijkbare boodschap droeg ze uit in haar studie over twee eeuwen jeugdliteratuur (*Het kinderboek als opvoeder*) die het jaar erop verscheen. Pedagogisch verantwoorde kinderliteratuur, zo stelde zij dwars tegen de modieuze trend van hyper-realistische probleembeoeken in, moet grensverleggend zijn, tegemoetkomen aan de behoefte van kinderen aan avontuur en fantasie, hun dagelijkse leefwereld juist overstijgen in plaats van die te kopiëren.

Zo werd de historica Lea Dasberg Nederlands bekendste pedagoog van de jaren tachtig. Aan dit fenomeen wijdde de Belgisch-Nederlandse Vereniging voor de geschiedenis van opvoeding en onderwijs (BNVGOO) een kwart eeuw na het verschijnen van het 'rode boekje' een studiedag: Het grote Dasbergdebat. Centraal stond de vraag naar de wetenschappelijke betekenis en receptie van haar publicaties, zowel destijds als in retrospectief. Dasberg zelf, die inmiddels al jaren in Israël woont en werkt, besloot de dag met een lezing over haar nieuwe boek in wording: een opvoedingsgeschiedenis aan de hand van joodse autobiografieën tussen circa 1750 en 1933. In *Het grote Dasberg-debat* zijn alle bijdragen aan de studiedag terug te vinden.

Hoewel Dasberg in zekere zin een thuiswedstrijd speelde — zij behoorde tot de oprichters van de BNVGOO — leest de bundel bepaald niet als een laudatio. Dat moet Dasberg nauwelijks verbaasd hebben; ook destijds leverden vakgenoten stevige kritiek op haar werk. Die richtte zich, getuige de bijdrage van de Belgische hoogleraar historische pedagogiek Mare Depaepe, in het bijzonder op het 'rode boekje'. Historici — als die zich al over het boek van hun voormalige collega uitlieten — en historisch pedagogen laakten zowel Dasbergs vereenvoudiging van de complexe historische werkelijkheid als het 'misbruiken' van de geschiedenis ten behoeve van haar pedagogische visie. Hoewel Depaepe de critici instemmend citeert, tilt hij het boek ook uit boven de waan van de dag. Het bijzondere ervan, aldus Depaepe terugkijkend, ligt in de betekenis voor de pedagogische historiografie. Dasberg verbond een cruciaal pedagogisch dilemma (simplificerend: 'grootbrengen' is niet mogelijk zonder 'kleinhouden' maar van te veel kleinhouden worden kinderen niet groot) aan het opvoedingsverleden en droeg er zo aan bij dat deze 'pedagogische paradox' in de opvoedingsgeschiedenis niet uit het zicht raakte.

Dasbergs beide andere spraakmakende publicaties viel een dergelijke herwaardering niet ten

deel — al komt *Het kinderboek als opvoeder* er in de bundel relatief het beste af. Helma van Lierop-Debrauwer, hoogleraar kinder- en jeugdliteratuur, onderschrijft in haar bijdrage weliswaar de toenmalige methodologische kritiek op het boek, maar beklemtoont toch vooral de pioniersrol die het in de studie van de kinderliteratuur speelde. Ook Dasbergs pedagogische boodschap dat het kinderboek als opvoeder dient te fungeren, maakt ze tot de hare — zij het wel met een eigentijdse invulling ervan, die van het eenentwintigste-eeuwse kinderboek als houvast en rustpunt in de chaotische, grenzeloze internetwereld. Van Dasbergs oratie, daarentegen, laat de bundel bij monde van de Utrechtse theoretisch pedagoog Bas Levering weinig heel. Zich vooral basierend op de postmoderne filosoof Sloterdijk, doet hij een felle aanval op het vooruitgangsgeloof dat aan Dasbergs pedagogiek van de hoop ten grondslag lag. De oplossing die zij aandroeg voor het door haar gesignaleerde doemdenken (waarop volgens Levering ook nog eens veel valt af te dingen) karakteriseert hij als een onvervalste verlichtings-utopie, destijds al discutabel maar nu definitief ingehaald door de postmoderne tijd. Het enige wat van Dasbergs utopie rest, aldus Levering, is een voor de opvoeding volstrekt onontbeerlijk optimisme. Al met al biedt *Het grote Dasberg-debat* zo een fascinerend tijdsbeeld, niet alleen van Dasbergs hoogtijdagen maar ook over het hier en nu.

Mineke van Essen

N. Both, *From indifference to entrapment. The Netherlands and the Yugoslav crisis 1990-1995* (Amsterdam: Amsterdam university press, 2000, 267 biz., f45,-, ISBN 90 5356 453 5).

De val van de Bosnische enclave Srebrenica in juli 1995 is zonder enige twijfel een van de meest traumatische gebeurtenissen in de recente Europese geschiedenis. Het hoeft daarom geen verwondering te wekken dat de val de aanzet gaf voor een reeks van journalistieke en wetenschappelijke studies waarin getracht is de toedracht te ontrafelen. Er zijn inmiddels al veel boeken geschreven over de val van de enclave en het westerse Bosniëbeleid in het algemeen. Een belangrijke verklaring voor de grote stroom aan publicaties is het feit dat in Bosnië gebleken is dat de gekoesterde waarden van democratie en zelfbeschikkingsrecht, waarmee het westen de Koude Oorlog 'gewonnen' had, geen basis vormden voor een duurzame, universeel geldende, orde. Srebrenica vormde, net als Vietnam drie decennia eerder, de aanzet voor kritisch zelf-onderzoek.

Al eerder leverde Norbert Both in nauwe samenwerking met Jan Willem Honig daaraan een bijdrage met de algemeen zeer gewaardeerde studie *Srebrenica. Record of a war crime*. In zijn jongste boek, *From indifference to entrapment*, een bewerking van het proefschrift waarop hij promoveerde aan de Universiteit van Sheffield, neemt Both de val van de enclave als vertrekpunt en stelt zich de vraag hoe het kon dat Nederlandse troepen terecht kwamen in een *safe area* waarvan de bescherming algemeen werd beschouwd als een *mission impossible*. In een bijzonder leesbaar boek doet hij uit de doeken hoe het ministerie van buitenlandse zaken in Den Haag zijn aanvankelijke onverschilligheid ten aanzien van de ontwikkelingen in Joegoslavië inruilde voor een ethisch geïnspireerde betrokkenheid die, in combinatie met de morele verontwaardiging van de volksvertegenwoordiging en in de maatschappij, en met materiële overwegingen van het ministerie van defensie, resulteerde in de uitzending van Dutchbat naar Oost-Bosnië en, zo krijgt de lezer het idee, de onvermijdelijke val van Srebrenica.

Toen de eerste alarmerende berichten over naderende desintegratie van Joegoslavië Den Haag in de zomer van 1990 bereikten, kregen zij op het ministerie van buitenlandse zaken niet de prioriteit die ze verdienden. De dreigende desintegratie van de Sovjet-Unie en de Duitse